

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇERÇEVESİNDE İŞLETMELERDE SOSYAL
SORUMLULUK FAALİYETLERİ***

**SOCIAL RESPONSIBILITY ACTIVITIES IN ENTERPRISES UNDER
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Aykut BEDÜK¹

Ali GANİYUSUFOĞLU²

¹Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, abeduk@hotmail.com

²Selçuk Üniversitesi, Doğanhisar Meslek Yüksekokulu, ganiyusufoglu@selcuk.edu.tr

ABSTRACT

Sustainable development means a process of ongoing change in which human needs are taken into consideration and the basic needs of human are met effectively when making progresses and some changes. In this regard, the shape and structure of social responsibility activities which are done by the enterprises, become more important day by day. Because the activities of sustainable development done by enterprises make positive contributions to their own management and production processes by preserving the environment. And they also contribute to the welfare and development level of the society positively.

The aim of this study is to deal with social responsibility efforts of the enterprises for the environment, to inform standarts, reports and principles related with sustainable development, to analyze the activities done and being done in Turkey and in the world and to give advices about these subjects.

Key Words: Sustainable Development, Social Responsibility

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma, herkesin temel ihtiyaçlarını etkin bir biçimde karşılayabilmeyi amaçlayan aynı zamanda yeni atılımlar ve bir takım değişiklikler yapılırken

* (Bu çalışma 11-13 Ekim 2012 de 1.International Conference On Sustainable Business And Transitions For Susstainable Development konferansında bildiri olarak sunulmuştur.)

insan ihtiyaçlarının göz ardı edilmediği sürekli bir değişim sürecini ifade eder. Bu bağlamda da işletmelerin gerçekleştirmiş oldukları sosyal sorumluluk faaliyetlerinin şekli ve yapısı daha önemli bir hale gelmektedir. Çünkü, işletmelerin sürdürülebilir kalkınma boyutunda gerçekleştirecekleri çevreye duyarlı faaliyetler, kendi yönetim ve üretim süreçlerine olumlu katkılarda bulunurken aynı zamanda toplumun refah ve kalkınma seviyesine de olumlu katkıları olacaktır.

Bu çalışmanın amacı ise; işletmelerin çevreyle ilgili sosyal sorumluluk çabalarını, sürdürülebilir kalkınma ortak amacına yönlendirmelerine yardımcı olan standartlar, raporlar ve ilkeler ile bu çerçevede Türkiye’de ve dünyada yapılmış ve yapılmakta olan faaliyetleri incelemek ve önerilerde bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Sosyal Sorumluluk

GİRİŞ

İlk olarak 1972 yılında düzenlenen Stockholm İnsan ve Çevre konferansından sonra gelecek neslin yaşama hakkını da göz önüne alan politikalar ve stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda 1987 yılında Birleşmiş Milletler “Ortak Geleceğimiz” adı altında bir rapor yayınlarak ilk kez sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımına yer vermiştir. Yayımlanan rapor ile bir takım ilkelere açıklanmış, ülkelerin ve işletmelerin dikkatini bu yöne çekmeleri sağlanmıştır.

Günümüzde geldiğimiz noktada ise artık işletmeler varlık amaçlarını sadece kar elde etmek olarak görmemektedirler. İşletmeler aynı zamanda sosyal sorumluluk bilinci altında faaliyetlerini sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde düzenlemekte ve bu yolda çevreye ve topluma duyarlı davranışlar ve yaklaşımlar sergilemektedirler. Yeni ekonomik ve sosyal düzende bunu gerektirmektedir. Sosyal sorumluluk bilincinde sürdürülebilir bir yaklaşım sergilemeyen işletmelerin (özellikle çok uluslu işletmeler) rekabet ortamında ayakta kalabilmeleri pek mümkün görünmemektedir.

Sorumluluk duygusu içinde hareket eden, toplumdan aldığını yine topluma vermeye çalışan, çevreye karşı duyarlı işletmelerin sayısı günümüzde gittikçe artmaktadır. Bu sürdürülebilirlik devletlerin isabetli kalkınma planlarıyla birlikte anlam kazanmakta ve sürekli olabilecektir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma devletlerin destek, teşvik ve önerileriyle daha da anlamlı olacaktır.

Bu çalışmamızda literatür tarama yöntemi uygulanmıştır. Üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sürdürülebilir kalkınma kavramından bahsedilmiş, ikinci bölümde ise sosyal sorumluluk kavramı altında işletmelerin sosyal sorumluluğu açıklandıktan sonra son bölümde sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde sosyal sorumluluk faaliyetlerinde işletmelere rehberlik edebilecek çeşitli sözleşme ve raporlar hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak da özellikle Türkiye’de gerçekleştirilmiş olan başarılı ve etkili sosyal sorumluluk çalışmalarından bahsedilmiştir.

1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Latince “sustinere” kelimesinden gelen “sürdürülebilirlik” (sustainability) kelimesi, sözlüklerde birçok anlamda kullanılmış olmasına rağmen; esas olarak sürdürmek, sağlamak, desteklemek, var olmak, devam etmek anlamlarında kullanılmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması ile ekonomik kalkınma kavramlarını uzun dönemli ve birlikte düşünülmesi esasına dayanır. Sürdürülebilirlik, doğadaki kaynakların korunarak, insan yaşamının kalitesinin artırılması anlamındadır. Sosyal, ekonomik ve ekolojik amaçların birlikte ele alınarak değerlendirilmesi ve her birinin yararına olacak şekilde faaliyetlerin düzenlenmesi sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olur.[8]

Literatürde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. En fazla kabul gören tanımlama ile 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Brundtland Raporu’nda sürdürülebilir kalkınmayı; “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme

yeteneğini ortadan kaldırmaksızın şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanması” şeklinde ifade edilmiştir.⁷

Günümüzde sürdürülebilir kalkınma kavramı ise, kalkınma ve çevre ilişkilerinin değerlendirilmesinin temel ölçütü haline gelmiştir.[11] Mevcut ekonomik gelişme temposu gelecekteki hem pazarlanan mallarda hem de çevre mallarında kişi başına tüketim potansiyeli olarak ölçülen refah düzeyinde bir azalmaya neden olacaksa bu durum sürdürülebilir olarak kabul edilmemektedir. Bu durumda sürdürülebilir kalkınmadan bahsedilebilmesi için, sahip olunan doğal kaynaklar stokunda onarılamaz negatif değişikliklerin meydana gelmemesi gerekmektedir.[4] Başka bir deyişle sürdürülebilir kalkınma düşüncesi, doğal kaynakların korunması açısından önem taşımaktadır. Bu ise gelecek dönemde kişi başına azalmayan refah düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelecekteki kişi başına refahın azalmaması, bu refahı sağlayacak üretim düzeyi ile ilgili olduğuna ve üretim düzeyi de toplam sermaye stokunun büyüklüğüne bağlı olduğuna göre, gelecek nesillerinin refahında azalma olmamasının garantisi toplam sermaye stokunda azalma meydana gelmemesidir.[7]

Tüm bu tanımlar ışığında sürdürülebilirlik açısından kalkınma kavramı denildiğinde üç alanda meydana gelecek ilerlemeden bahsedilebilir:[14]

- Ekonomik büyüme; ekonomik ilerlemeyi içermektedir.
- Sosyal ilerleme; sosyal eşitlik ve herkes için fırsat eşitliğini içerirken, sosyal dışlanmanın olmaması ve herkesin sosyal haklara erişebilmesini ifade etmektedir.
- Çevresel koruma, kaynakların gelecek nesiller için de sağlıklı bir biçimde geri dönüşümünü sağlamaktır

1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Temel İlkeleri

Sürdürülebilir Kalkınmanın bir hukuku olduğunu iddia eden Decleris de 12 temel prensip ortaya koymuştur. Buna göre;[6]

- Sadece günümüz nesli için değil, gelecek nesiller için de genel iyiyi hedefleyen sürdürülebilir kalkınma piyasa güçlerine bırakılmamalı, devletin sorumluluğunda olmalıdır.
- Tüm kamu politikalarının uyumlaştırılması ve doğal, kültürel ve sosyal sermayenin yok edilmesini önlemeyi gerektirmektedir.
- Sürdürülebilir kalkınma hem insan yapımı sistemler hem de ekosistemlerin kapasitesine saygı gösterilmesini talep etmektedir.
- Hala mümkün olduğu üzere, tahrip edilen ekosistemlerin onarılması doğal sermayenin azalmasını önleyecektir.
- Ekosistemlerin istikrarı için biyolojik çeşitliliğin korunmasının empoze edilmesidir.
- Ortak doğal miras için çabalamak, doğal sermayenin hayati temelleri hatırına korunması için mücadele edilmelidir.
- Hassas ekosistemlerde ölçülü kalkınma gereklidir.
- İnsan yapımı ve ekolojik sistemler arasında denge için mekânsal planlama gerekmektedir.
- Nitelikli kalkınma ve insan yapımı sistemlerin sürdürülebilirliği ile ilgili kültürel miras bulunmaktadır
- Sürdürülebilir kentsel çevre önemlidir.
- Doğanın estetik değerini, böylece insanlığın estetik gereklilikleri ve nitelikli kalkınma önemlidir.
- İnsanların çevresel bilin ve değerler sistemi geliştirmesini hedeflemektedir.

Ayrıca 1989 yılında oluşturulan Çevreye Karşı Sorumlu Gruplar Topluluğu da sürdürülebilir kalkınma karşısında işletmelerin sorumluluklarını ortaya koyan temel 10 ilkeyi belirlemiştir. Bu ilkelere göre;[10]

İşletme faaliyetlerinin etkilediği tüm yaşam alanlarını ve doğal güzellikleri korumak,

- Yenilenemeyen doğal kaynakları dikkatli bir planlama yaparak kullanıma tabii tutmak,
- Atıkları mümkün olduğunca azaltmak ve uygun yöntemlerle yok etmek,

- İşletme faaliyetlerini enerji tasarrufu yapacak şekilde düzenlemek ve enerjinin etkin kullanılması için çaba göstermek,
- Toplumun yaşadığı, işletme çalışanlarının faaliyette bulunduğu alanların çevre sağlığı ve güvenliği açısından risk oranını azaltmak,
- Çevreye zarar verecek mal ve hizmetlerin üretimi ve satışını durdurmak ve tüketicileri mal ve hizmetlerin çevreye etkileri konusunda bilgilendirmek,
- Şimdiye kadar işletmeler tarafından çevre sağlığı ve güvenliği konusunda verilen zararları düzeltmek ve çevreyi yenileme görevini üstlenmek,
- İşletme faaliyetleri dolayısıyla zarar görebilecek kişi ve kurumları uyarmak ve çevre konusunda onların da fikir ve önerilerini dikkate almak,
- Çevreyle ilgili faaliyetlerden üst yönetimi haberdar etmek ve çevreye karşı duyarlı olmalarını sağlamaya çalışmak,
- Her yıl işletme faaliyetlerini bu prensiplere uygunluğu açısından değerlendirme ve bu doğrultuda hazırladığımız raporu kamuoyuna sunmak.

1.2. Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkı Sağlayan Oluşumlar

Sürdürülebilirlik yaklaşımı, yaklaşık 20 yılda pek çok kurum, girişim, akademisyen, danışman ve iş dünyasından tarafların ilgi odağı olmuştur. Bu bağlamda yapılan birçok konferans ve toplantı da çeşitli görüş ve öneriler sunulmuştur. Bunlardan önemli olanlarını kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür :[15]

Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı - 1972 (United Nations Conference on Human Environment): Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen bu konferansı insan çevresinin korunması ve geliştirilmesi için dünya insanlarına ilham verecek ve yol gösterecek ortak bir bakış açısı ve ortak ilkeler geliştirilmesi ihtiyacı üzerinde durulmuştur.

Uluslararası Çalışma Örgütü Çok Uluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi - 1977: Mart 2000 yılında revize edilmiştir. Bu uluslar arası belgede

yer alan ilkeler çok uluslu şirketlere, hükümetlere, işçi ve işveren kuruluşlarına, istihdam, eğitim, çalışma ve yaşam koşulları ve işçi-işveren ilişkileri gibi alanlarda yol gösterici tavsiyeler içermektedir.

Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu - 1987 (The World Commission on Environment and Development): Bu komisyon tarafından yürütölen çalışmaların sonucunda “Ortak Geleceğimiz Raporu (Our Common Future)” yayımlanmıştır. Bu rapor daha sonra Brundtland Raporu olarak anılmıştır. Bu raporda sürdürülebilir gelişmenin yaygın olarak bilinen ve pek çok atıf alan ve genel kabul gören tanımı yer almıştır. Çevre ve gelişme konuları birlikte ele alınarak sürdürülebilir gelişme için küresel bir eylem planı oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.

Yeryüzü Zirvesi - 1992 (Earth Summit): 179 ülkenin Devlet ve hükümet başkanları ile birlikte binlerce resmi temsilcinin ve 35.000’in üzerinde sivil toplum kuruluşu temsilcisinin katılımıyla gerçekleşen bu zirvede beş önemli uluslararası belge kabul edilmiştir. Bu belgelerden birisi olan “Gündem 21”, gelişme ve çevre konularının küresel düzeyde işbirliği yapılarak çözülebileceğini ve politika yapıcılarına büyük sorumluluk düştüğünü ortaya koymuştur. Stockholm Konferansı’nda daha çok çevre konularına sorun odaklı bir yaklaşım benimsenmişken Rio’da doğal kaynaklara dayalı sürdürülebilir ekonomik büyüme ile insan kaynaklarının geliştirilmesini benimseyen entegre bir yaklaşım seçilmiştir.

Üçlü Sorumluluk - 1994 (Triple Bottom Line): Bu kavram ilk kez 1994 yılında John Elkington tarafından önerilmiştir. Üçlü performans veya üçlü sorumluluk kavramı, işletmelerin finansal sonuçlarının yanı sıra çevresel ve sosyal sonuçlarını da raporlamasını gerektirir.

Kyoto Protokolü – 1997: Küresel ısınma ve iklim değışikliği konusunda mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası bir çerçevedir. Birleşmiş Milletler İklim Değışikliği Çerçeve

Sözleşmesi kapsamında imzalanmıştır. Kyoto Protokolünün amacı, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklime tehlikeli etki yapmayacak seviyelerde dengede kalmasını sağlamaktır.

OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çok Uluslu İşletmeler Bildirgesi – 2000: Bu uluslararası belgede çok uluslu işletmelerin yatırım yaptıkları ülkeye ve bu ülkede yaşayan topluma karşı sorumlulukları ortaya konulmuştur.

Sürdürülebilir Gelişme Dünya İş Konseyi - 2001 (World Business Council for Sustainable Development): İşletmelerin dünyaya katkı ve etkisinin bir ölçüm yolu olarak sebep oldukları sosyal ve çevresel maliyetlerini işletme hesaplarına dahil etmeleri gerektiği öne sürülmüştür.

Dünya Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi - 2002 (World Summit on Sustainable Development): 1992 yılında Rio de Janeiro'da yapılan konferansta alınan kararların uygulanma sürecinin değerlendirilmesi ve ortaya çıkan sorunların tartışılması ve çözümler bulunması bu toplantının temel amacı olmuştur.

OECD Çevre Parlamento Komisyonu – 2002 (Parliamentary Commissioner For The Environment): Gündem 21'in 27 ilkesi geliştirilmiştir. Dünyayı daha iyi hale getirmek için ekonomik gelişmede işletmelere bir rol ve önem atfedilmiştir.

2. Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk kavramı; topluma karşı sorumlulukların yerine getirilmesi için işletmeyle ilgili olan tarafların hareketlerinin kontrol edilmesi ve sosyal etkileri olan her türlü kaynak dağılım alternatiflerinin analizlerini içermektedir.[19] Bir başka deyişle sosyal sorumluluk kavramı; ekonomik faaliyetlerin, toplumun menfaatlerine zarar vermeden mevcut kaynakların en iyi şekilde kullanılarak sürdürülmesi temeline dayanmaktadır.[22]

Sosyal sorumluluk; “işletmenin ekonomik faaliyetlerini, çalışanlar, hissedarlar, tüketiciler ve toplumdaki bireylerin hiçbirine zarar vermeden, sahip olduğu kıt kaynakları en iyi biçimde kullanarak toplumun istek ve arzularına uygun üretimde bulunması” olarak

açıklanabilir. Sosyal sorumluluğun klasik tanımı; “girişimcilerin, toplumun değer ve amaçları açısından arzu edilen yolları takip ederek, bu yönde karar vermesi ve işletme yönetiminde bağlı olduğu mecburiyetler” olarak ifade edilmektedir. Bir diğer tanım ise; “işletmenin kendi amaçlarını gerçekleştirirken, ahlaki değerlere sadık kalması ve kaynaklarını aynı zaman içinde bulunduğu toplumu geliştirmede kullanılması olarak tanımlanabilir”. [5]

2.1. İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu

İşletmelerin sosyal sorumlulukları, modern yönetim anlayışında üzerinde sıklıkla durulmaya başlanan ve tartışılan bir konu haline gelmiştir. Günümüzde toplum, giderek artan bir oranda işletmelerin sosyal sorumluluk üstlenmeleri konusunda baskı yapmaya başlamış ve bunun sonucunda topluma hizmet amacı gözetilmeksizin, sadece kâr amacına yönelen firmaların başarı şansı azalmıştır. Artık yöneticiler, yetkilerini kullanırken toplumsal eğilimlerden büyük ölçüde etkilenerek kararlarını insani, sosyal, politik, yasal ve ahlaki boyutlarını düşünmeden alamaz hale gelmiş, işletmelere bir takım olanaklar sağlayan ve bir takım kısıtlamaları da beraberinde getiren çevresel faktörleri de dikkate almak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle, yaşamak ve varlık sürdürmek isteyen işletmelerin, toplumun istek ve ihtiyaçlarına duyarlı olması, çevreyi koruması ve ahlaki davranabilmesi vazgeçilmez bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. [20]

İşletmeler sosyal yaşamın bir gereği olarak kurulur ve yaşamlarını sürdürürler. Bu da içinde yaşadıkları toplumun kendilerine bazı sosyal sorumluluklar yüklemesine neden olur. Bir işletme örgütsel faaliyetlerine başladığı gün sosyal sorumlulukları kabul etmiş olur. İşletmeler, toplumun tüm sistem içinde alt sistem olarak yer alırken değişikliklere uyum sağlamada sosyal sorumlulukları bir araç olarak kullanırlar. Zaten toplumsal sistemin bir parçası olan işletmelerin sosyal sorumlulukları yerine getirirken dengeli bir politika izlemeleri ve işletmeye zarar vermeyecek şekilde, toplumun çıkarlarını zedelemekten faaliyetlerini sürdürmeleri iş etiğinin de bir kuralı olarak karşımıza çıkmaktadır. [21]

İşletmeler, kendi varlıklarını sürdürmek için insan emeğine, doğal çevreye ve toplumsal bir desteğe (mal ve hizmet satmak için) vb. ihtiyaç duyarlar, bu ihtiyaçların düzenli temini şirketlerin onları ‘sorumlu ve verimli’ kullanmaları ile mümkündür. Sorumlu kullanılmaz ise şirketler bir taraftan kendi yaşam alanlarını diğer taraftan tüm canlıların yaşam alanlarını tüketerek yok etmiş olurlar. Toplumlar, doğal çevre, çalışanlar ve diğer ilgili kesimler işletmelerden sorumlu davranmalarını bekler. Dünyada hiç bir kaynak sonsuz değildir, bu kaynakların insafsız ve müsrifçe kullanılması belli bir süre sonra ulaşılamaması (yok olması) anlamına gelir. Ekolojik ve biyolojik sistemin dengede kalması, sürekli kendini yenilemesi, kaynakların sorumlu kullanılmasına bağlıdır, bu da insan denen sistemin kendi dengesini – ruh ve beden bütünlüğünü – kurarak, kendisi dışındaki varlıklara sorumlu yaklaşmasıyla mümkün görünmektedir.

İşletmelerin çoğu kendilerini sadece dar bir kâr-zarar hesabının içine hapsetmezler; müşterilerinin ve iş görenlerinin olduğu gibi, çevrelerindeki toplulukların ve bu toplulukları da içeren toplumun ihtiyaçlarını da hesaba katarlar. Bir şirketi belirleyen şey kâr oranları değil, sahip olduğu taahhüt ve sorumluluk duygusudur.[18]

2.2. İşletmelerin Sosyal Sorumluluk Alanları

İşletmelerin ilişki içerisinde olduğu sosyal sorumluluk alanları; ekonomik, hukuki ve ahlaki olmak üzere sosyal sorumluluğun sınırlarını belirlemekte ve kapsamını oluşturmaktadır. Bu sosyal sorumluluk alanları, işletmelerin sosyal sorumluluklarının kapsamını oluşturmakta olup aşağıdaki gibi sıralanabilir.[17]

- İşletme yöneticilerinin, sahip ve ortakları ile hissedarlarına karşı yükümlülükleri,
- Yakın çevreye istihdam olanakları temini ve işe alırken ayırım yapılmaması,
- Tüketicinin korunması,
- İş ahlakına sahip olma, haksız ve aşırı kâr elde etmekten kaçınma, rakipleri kötüleme ve küçük düşürücü reklamlardan kaçınma,

- Çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin yaşanabilecek ortam olarak korunması,
- Bireylere karşı duyması gereken ihtiyari sorumluluklardır.

3. Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde İşletmelerde Sosyal Sorumluluk

İşletmelerin sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde sosyal sorumluluk faaliyetlerini yerine getirirken onlara rehber olması amacıyla bir takım sözleşme ve bildirimler bulunmaktadır. Bu aşamada da uluslararası alanda kabul görmüş olan sözleşme ve bildirimlere yer verilecektir.

3.1. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi

Küresel İlkeler Sözleşmesi, iş dünyasına, bir takım insan merkezli ilkeler öneren yenilikçi bir kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımıdır.[16]

Küresel İlkeler Sözleşmesi, insan hakları, çalışma koşulları, çevre ve yolsuzluk konularında belirlenen 10 ilkeden oluşmaktadır. Bu ilkeler özellikle risk yönetimi, verimlilik artışı, çalışan moral ve motivasyonu, marka bilinci, yeni piyasalar açısından şirket ve kuruluşların daha ileri gidebilmesi için yol gösterici bir perspektif ile hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından 2000 yılından bu yana giderek yaygınlaştırılan Küresel İlkeler, tamamen gönüllük esasıyla benimsenmekte ve ardından bu ilkelere uyum konusunda sarf edilen gayretler bir rapor aracılığı ile Birleşmiş Milletler tarafından duyurulmaktadır.

Küresel İlkeler Sözleşmesi kapsamındaki 10 Temel ilke ise şu şekildedir;

- 1:** Etki alanları içinde evrensel insan haklarının korunmasına destek ve saygı gösterilmesi gerekir. ilan edilmiş uluslararası insan hakları desteklenmelidir.
- 2:** Kendi kuruluşlarının insan hakları ihlaline karışmamış olmalarının sağlanması gerekir. Şirketler kendi kuruluşlarının insan haklarını kötüye kullanma konusunda suç ortaklığında bulunmadığına emin olmalıdır.

3: Örgütlenme özgürlüğü ve toplu sözleşme haklarının etkin bir şekilde tanınması gerekir. İşletmeler birliğin özgürlüğü ve toplu pazarlık haklarının tanınması konusunda destekleyici bir tavırda olmalıdır.

4: Her türlü zorlayıcı ve baskı altında çalıştırmanın engellenmesi gerekir. İşletmeler baskı ve zorla işçilik konusundaki tüm formatları kaldırmalıdır.

5: Çocuk işçiliğinin etkin bir şekilde önüne geçilmesi gerekir. Çocuk işçi çalıştırılmasına karşı harekete geçilmelidir.

6: İşe alma ve çalışma süreçlerinde ayrımcılığın önlenmesi gerekir. İşe alma ve meslek edinme konusunda ayrımcılığı ortadan kaldırmalıdır.

7: Çevre ile ilgili konularda, zarar oluşmadan önleyici yaklaşımın desteklenmesi gerekir. Çevreye zararlı olabilecek konularda önlem alma yaklaşımını desteklemelidir.

8: Daha etkin bir çevre sorumluluğunun yaygınlaştırılması için girişimde bulunulması gerekir. Çevresel sorumluluk konularında daha detaylı girişimci yaklaşımlar üzerinde çalışmalar yapılmalıdır.

9: Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının özendirilmesi gerekir. Çevre dostu teknolojilerin yayılması konusunda geliştirme çalışmalarının yapılması için cesaretlendirici ortamları desteklemelidirler.

10: Rüşvet ve gasp dahil, ahlaki ve etik değerlerin bozulmasının her türüsüne karşı birlikte çalışılmalıdır.

3.2. ILO Çok Uluslu Şirketler ve Sosyal Politika Konusunda Üçlü Bildirge

Çokuluslu şirketlerin sorumluluklarını vurgulayan önemli uluslararası bildirgelerden birincisi Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1977 yılında kabul edilen Çokuluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi (Tripartite Declaration of Principle Concerning Multinational Enterprises and Social Policy) dir. Bu uluslararası belgede yer alan ilkeler çokuluslu şirketlere, hükümetlere, işçi ve işveren kuruluşlarına;

istihdam, eğitim, çalışma ve yaşam koşulları ve işçi-işveren ilişkileri gibi alanlarda yol göstermektedir. Söz konusu bildirgenin amacı bu metinde şu şekilde belirtilmiştir.[2]

Çokuluslu Şirketler, birçok ülkenin ekonomisinde ve uluslararası ekonomik ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu konu, gerek hükümetlerin, gerekse işçi ve işveren kuruluşlarının giderek daha çok ilgisini çekmektedir. Bu tür girişimler doğrudan uluslararası yatırımlar ve diğeryollardan, sermayenin, teknolojinin ve emeğin daha etkin kullanımına katkıda bulunarak gerek geldikleri gerekse gittikleri ülkelere önemli yararlar sağlayabilirler. Hükümetlerin izledikleri kalkınma politikaları açısından bakıldığında bu şirketler ayrıca ekonomik ve sosyal refaha, yaşam standartlarının yükseltilmesine, temel gereksinimlerin karşılanmasına, doğrudan ya da dolaylı biçimde istihdam olanakları yaratılmasına, sendikalaşma özgürlüğü dahil olmak üzere temel insan haklarının gerçekleşmesine tüm dünyada katkıda bulunabilirler.

3.3. Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde İşletmelerdeki Sosyal Sorumluluk Örnekleri

Lipton: 2011'in Mayıs ayında Lipton Sürdürülebilir Çay Tarımı vizyonunu, "sürdürülebilirliğin çay üretiminin ayrılmaz bir parçası olması ve çay üreticilerinin sürdürülebilirlik hakkında bilinçlenmesi" olarak ortaya koyan Lipton, bu vizyon doğrultusunda bölgede sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta bir çok proje ve uygulamayı hayata geçirdi. Lipton'un 2011'de açıkladığı en önemli hedeflerinden biri olan üretici eğitimleriyle bir yılda 7.446 çay üreticisine bire bir eğitim verildi. Lipton, bu yılın sonuna kadar 15 bini aşkın üreticiye eğitim vermeyi hedefliyor. Teorik ve uygulamalı olarak gerçekleştirilen eğitimler, erozyon kontrolü, atık yönetimi, iş güvenliği, kayıt tutma, doğal hayatı koruma, gübreleme ve budama konularını kapsamaktadır.

Sertifikasyon sürecinin en önemli aşamalarından biri olan eğitimler amacına ulaştı. Çiftçilerin eğitimlerde öğrendikleri doğru tarım uygulamalarını kendi arazilerinde hayata

geçirmeleri sayesinde, bölgedeki çay üreticisinin “uluslararası sürdürülebilirlik puanı” da yükseldi. Lipton’un çay alımı yaptığı çiftçilerin 2011 yılında %58 olan sürdürülebilirlik puanının Yağmur Ormanları Birliği tarafından bu yılın Mayıs ayında yapılan denetimlerde %84 olarak tespit edilmesi, projenin kısa sürede katettiği yolun en önemli göstergesi oldu.

Lipton bu proje ile sürdürülebilirlik konusundaki global bilgi birikimini ve tecrübesini kullanarak Türkiye’de çay alımı yaptığı 15 bin’den fazla çiftçiyi çay ekimi ve hasadı konusunda bilinçlendirerek, tarım uygulamalarını geliştirmeyi ve ekolojik dengeyi koruyacak uygulamaları yaygınlaştırmayı hedeflemektedir.

Bu hedefle Türkiye’de tüm çaylarının 2018 yılı sonuna kadar Rainforest Alliance (Yağmur Ormanları Birliği) sertifikalı olmasını hedefliyor ve tüketicilere sertifikalı çay sunan ilk marka olmayı ummaktadır. Böylece Türk çayının bağımsız ve uluslararası bir organizasyon tarafından tanınmasını ve sertifikalandırılmasını amaçlanmaktadır.

Sürdürülebilir Çay Tarımı projesi ile bölge halkının ve çiftçilerin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutta hayatlarını pozitif yönde etkileyecek projeler gerçekleştirmektedir. Bu sayede bölgede yaşayan 60 binden fazla insanın ürünlerini, gelirlerini ve geçim kaynaklarını iyileştirecek, daha fazla kaynak tüketmeden çevreyi koruyacak ve en önemlisi de 5000 bin yıllık bir tarihe sahip olan çay bitkisinin daha nice yıllar topraklarımızda yetişebilmesi için bu toprakları verimli kılmak hedeflenmektedir.

Akbank: Akbank Sanat’ın emektar Akbank Çocuk Tiyatrosu, perdelerini açtığı 1972 yılından bu yana İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanını dolaşmaya ve Anadolu turneleriyle, yüz binlerce çocuğa tiyatro heyecanını ve keyfini ulaştırmaya devam etmektedir. Hürriyet Gazetesi'nin “İnsan Hakları Treniyle” 2011’de Anadolu turnesini tekrar gerçekleştirerek on binlerce çocuğa ulaşan topluluk, “En Mutlu Kim?” oyunu ile 11.000 kilometre, 51 gün ve 42 ayrı istasyonu geride bıraktı.

Ayrıca, topluma katkı bilinciyle, 2010 yılında, çevre ve iklim değişikliği sorunlarına dikkat çekmek üzere, Regional Environment Center (REC) Türkiye ile birlikte “Vakit Yok” Projesine başlamıştır. Bu girişimle öncelikle halka çevre konusunda doğrudan ve pratik bilgiler sunmayı, ardından böyle bir projede ilk kez çalışanlarının da desteğiyle iklim değişikliği konusunda farkındalık uyandırmayı hedeflemiştir.

Projede ilk aşamada uzman bilim adamları tarafından Türkiye’de iklim değişikliği nedeniyle risk altında bulunduğu belirlenen 15 alanda fotoğraf ve röportaj çalışmaları yapıldı. Proje kapsamında, Akbank gönüllüleri 11 ilde toplam 93 ilköğretim okuluna giderek yaklaşık 7.500 öğrenciye çevre ve iklim değişikliği ile ilgili bir saatlik sunumlar yaptılar. Proje sırasında banka çalışanları Eğitici Eğitimine toplam 540 saat, okullarda yapılan sunumlara ise toplam 829 saat olmak üzere 1.369 saat mesai ayırmışlardır.

Unilever Türkiye: Biri iş hayatında, diğeri akademik camiada, her zaman sosyal sorumluluk ilkeleri çerçevesinde hareket eden Unilever Türkiye A.S. ve Sabancı Üniversitesi, kadın işsizliğinden çevrenin korunmasına kadar çok farklı iki amaca hizmet eden ve Türkiye’nin iki önemli toplumsal sorununa çözüm üretmeyi amaçlayan toplum merkezli bu projeye destek olmaya karar verdiler. Sponsorlarının iş ve sürdürülebilirlik hedefleri ile tam uyum sağlarken, önemli sorunlara anlamlı çözümler üretmeyi hedefleyen Çöp(m)adam projesi ile, Unilever Türkiye ve Sabancı Üniversitesi, son iki yıldır dünyamıza daha etkin katkı sağlamak için güçlerini birleştirmiş durumdadır.

Değerli olanın ne olduğunu sorgularken, Türkiye’de kadın istihdamının ve geri dönüşümün önemi üzerinde denemeler yaparak Ayvalık’ta yerel bir kalkınma projesi olarak hayata geçirilen bu fikir, ambalaj atıklarını yaratıcı, farklı, estetik ve benzersiz şekilde kullanıp, satışa sunmayı hedefliyor. “Ana Sponsor” Unilever Türkiye projeye, atık malzemeleri ve basın hizmetleri ile katkıda bulunuyor. Sabancı Üniversitesi ise projeye, Toplumsal Duyarlılık Projeleri çerçevesinde destek oluyor. Sonuç: çöp(m)adam çantaları

Türkiye’de moda yön verirken, sahiplerine paralarını harcamak için iyi de bir sebep sunuyor. Öyle bir sebep ki, bir yandan kadının güçlenmesi ile bağlantılı, diğer yandan da geri dönüşüm ve çevrenin korunması ile. Tamamen atık malzemedен ve hayatları boyunca düzenli geliri olmamış ev kadınları tarafından üretilen ürünler tek ve sahibine özel.

Koç Holding: Kuruluş, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde kurumsal sosyal sorumluluk anlayışı gereği, sağlık, eğitim, çevre gibi konularda sorunları en aza indirecek çalışmalarda yer almıştır. Toplum olarak ekonomik büyümesini sürdürürken, içinde yaşadığı topluma karşı olan sorumluluklarının bilincinde olan bir kuruluştur. Bu çerçevede Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Koç 30 Mart 2006 tarihinde New York’ta BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın katıldığı törenle Küresel İlkeler Sözleşmesini imzaladı.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın “Bilgisayarlı Eğitime Destek” projesi çerçevesinde yürüttüğü kampanya dahilinde Koç Holding tarafından, 1999 yılı depreminde en fazla hasar gören illerimizden biri olan Sakarya’nın muhtelif yerlerinde yer alan 160 okulda her biri 21 kişilik 160 bilgisayar sınıfı açıldı. Bu kapsamda toplam 3381 bilgisayarı Sakarya’daki yaklaşık 66.000 genç ve çocuğun kullanımına sunan Koç Holding, eğitim ile ilgili yatırımlarına bir halka daha ekledi.

Koç Finansal Hizmetler, Ailem Olsun Derneği’nin gerçekleştirmeyi planladığı “Ası Projesi” ne destek veriyor. Projeye, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesindeki kurumlarda kalan çocuklar ile sokakta yaşayan 10000 çocuğa ası yapılacak. Projede; hepatit B, tetanos, çocuk felci ve zatürree asısı yapılması planlanıyor. Türkiye genelinde tespit edilen illerde (İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Kayseri, Malatya, Diyarbakır, Gaziantep , Adana, Mersin, Antalya, Denizli, İzmir, Ankara) Koç Finansal Hizmetler’in desteklediği Deniz Temiz Derneği/TURMEPA ve Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte gerçekleştirilen Çevre Eğitim Programı’yla gençlerde çevre bilincinin oluşturulmasını amaçlanmıştır.

Arçelik A.Ş.: Arçelik; toplumsal sorumluluk bilinci doğrultusunda, çevre bilincinin yaratılmasına yönelik olarak, Ekim 2001-Mart 2002 tarihleri arasında Yerel İletişim Projesi'ni gerçekleştirmiştir. Ankara, Eskişehir ve Bolu illerinde yürütölen proje "Çevrenizdeyiz" sloganını taşıyordu.

"Çevrenizdeyiz - Arçelik A.Ş. Yerel Toplum İlişkileri ve İletişimi Projesi" kapsamında gerçekleştirilen alt projeler; Çevreye Katkı Proje Yarışması, İşletme Gezileri, Çevre Eğitimleri, "Çevresel Güzellikleriyle İlimiz" Kompozisyon Yarışması ve Çevre Konferansları'dır.

Ayrıca, ölkemizin bugünü ve geleceğini yakından ilgilendiren erozyon ve yarattığı sosyo ekonomik sonuçları Türkiye'nin en büyük sorunu olarak kabul eden TEMA Vakfı ile Arçelik A.Ş'nin yaptığı sponsorluk anlaşması sonucunda, Ankara'da 250 hektarlık bir araziye 2.5 milyon adet meşe palamudu (tohumu) ekilerek Arçelik ve Beko markaları adına bir orman alanı oluşturulmuştur. Üç adet meşe palamudu (tohumu) ekilerek, bir adet meşe ağacının yetiştirilmesi hedeflenen projede, Arçelik A.Ş için ayrılan 2.5 milyon tohum, yaklaşık 830 bin adet ağacın ölkemize kazandırılması anlamına gelmektedir.

Arçelik A.Ş , TEMA Vakfı'nın Orman Bakanlığı ile işbirliği yaparak başlattığı ve artık ulusal bir proje haline gelen meşe palamudu ekim kampanyasına sağladığı katkıdan dolayı "Meşe Kristali Ödölü"ne layık görölmüştür. Şiddetli erozyon tehlikesi ile karşı karşıya olan ölkemizde başlatılan ve dünyada sürdürölen en büyük ağaçlandırma projesi olan "10 Milyar Meşe Projesi" kapsamında, Ankara-Samsun karayolunun 22. km'sinde oluşturulan "Arçelik ve Beko Meşe Ormanı"nda Mart 2002'de Meşe Ekim Şenliği düzenlenmiştir.

BP Türkiye: BP Türkiye, 2004 yılında, ölkemizde "yol güvenliği" bilincini geliştirmeye yönelik olarak toplumsal faaliyetlerini genişleterek Trafik Yılı'na destek veren faaliyetlerde bulundu. Trafik Yılı kapsamında Emniyet Genel Müdürlüğü ile işbirliği yapan BP, emniyet kemeri kullanımını teşvik etmek amacıyla çok kanallı bir kampanyayı hayata

geçirdi, kampanyanın sloganı “Emniyet kemerinizi takın, hayata bağlanın” idi. BP Türkiye bu kapsamda sürücülere emniyet kemeri takmanın nasıl hayat kurtaracağı bilgilerini içeren broşürler dağıtmıştır.

BP Türkiye Gezici Tiyatro Ekibi, ilköğretim çağındaki öğrenciler için hazırlanan “yol güvenliği” konulu çocuk oyununu 1998 yılından bugüne kadar 2000’e yakın ilköğretim okulunda bir milyon çocuğa sergiledi.

Honda: Özürlülerin geleceği için mesleki rehabilitasyon, eğitim ve Bağımsız Yaşam Merkezleri kurmayı amaçlayan “Gökkuşuğu Kampanyası” Honda A.S ana sponsorluğunda sürüyor. Kampanya ile Türkiye’nin Bağımsız Yaşam Merkezleri hayata geçirilerek, Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri’nin de ülke genelinde yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. İlk aşamada Ağrı , Ardahan, Artvin, Batman, Bingöl, Iğdır, Mardin, Şırnak ve İstanbul’da açılacak, daha sonra 19 ile yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.

4.SONUÇ

İşletmelerin içinde buldukları toplumdan bağımsız faaliyet göstermelerinin mümkün olmadığı bu yeni ekonomik düzende işletme değeri toplumsal çıkarı yansıtan farklı ölçütlere göre belirlenmeye başlamıştır. Çevre yönetimi, marka değeri, müşteri sadakati ve kurumsal etik gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır.

Sürdürülebilirlik yaklaşımı işletmeler için, kısa vadede araştırma, eğitim faaliyetleri ve risk yönetimine ilişkin ek maliyetler ortaya çıkarsa da uzun dönemde, yeni teknolojilerin kullanılması ve kurumsal kültürdeki değişim ile birlikte şirketin performansı artmaktadır. Sürdürülebilirlik politikalarının sosyal sorumluluk bilinci ile yaklaşıldığında işletmelerin kurumsal itibarını artırdığı ve bu itibarın işletmelerin marka değerine yansıdığı düşünülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde sosyal sorumluluk faaliyetlerini düzenleyen işletmelerin uzun vadede maliyetlerini azaltarak, verimliliklerini ve karlılıklarını arttırdıkları gözlemlenmiştir (IMKB, 2011).

İşletmeler, çevrelerindeki sistemin bir parçası olduğuna göre, yaşamlarını sürdürmeleri bu sistemdeki değişikliklere uyum sağlamalarıyla mümkündür. İşletmeler, sistemdeki değişikliklere uyum sağlamak için modern işletme yönetiminin en temel özelliği olan sorumluluğu bir araç olarak kullanmaktadırlar. Toplumsal yaşamın bir gereği olarak ortaya çıkan sosyal sorumluluk kavramı, değişen şartlara bağlı olarak, boyutları ve etki alanı artmış şekilde sosyal sorumluluk olarak karsımıza çıkar.

Sonuç olarak işletmeler ekonomik amaçlarını gerçekleştirirken, bir taraftan topluma zarar veren veya olumsuz etki yapan faaliyetleri ortadan kaldırarak sosyal dengeyi korumalı; diğer taraftan da toplumun refah ve sağlığına hizmet eden faaliyetlerde bulunarak, sosyal faydayı arttırmalı, gerektiğinde sosyal sorunları çözmek için kendi kaynaklarını tahsis etmelidirler (Marmara, 2006).

5.KAYNAKÇA

Akbank, (2011). “**Akbank Sürdürülebilirlik Raporu – Topluma Katkımız**”,

http://www.akbank.com/doc/Akbank_surdurulebilirlik_Raporu_2011.pdf, (Erişim Tarihi:

01.08.2012).

Aktan, Coşkun Can; Vural, İstiklal (2005). “**Çok Uluslu şirketlerin Sorumlulukları ILO ve**

OECD Bildirgeleri” <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/sorumluluk.htm>

(25.08.2012).

Arçelik A.ř, “**Gerçekleştirilen Sosyal Sorumluluk Projeleri**”,

http://www.arcelikas.com/sayfa/207/Gerceklestirilen_Projeler, (Erişim Tarihi: 01.08.2012).

Aruoba, Ç. (1997). “**Çevre Ekonomisi, Gelişme Ekonomisi**”. İnsan Çevre Toplum (Ed:

Ruşen Keleş), 2, Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Bayrak, Sebahat (2001), “**İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk**”, Beta Basım Yayım Dağıtım,

İstanbul.

Decleris, M. (2000). “**The Law of Sustainable Development: General Principles**”, Luxembourg: European Commission.

Ergün, Turan; Çobanoğlu Nesrin (2012). “**Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği**”, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1), Ankara.

Farrel, Alex; Hart Maurren (1998). “**What Does Sustainability Really Mean? The Search For Useful Indicators**”, Environment, Vol:40, Issue:9.

IMKB, “**Sürdürülebilirlik İle İlgili Özet Bilgiler**”,

http://www.imkb.gov.tr/datum/surdurulebilirlik/surdurulebilirlik_ozet_bilgiler.pdf, (Erişim

Tarihi: 02.08.2012).

Karabulut, E. (2004) “**Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının İşletmelerde Uygulanması**”, TÜHİS Dergisi, Cilt 19, Sayı 1–2, (Ağustos - Kasım)

Keleş, Ruşen; Hamamcı Can (2002), “**Çevrebilim**”, İmge Kitabevi, Ankara.

Lipton, “**Sürdürülebilir Çay Tarımı Projesi**”,

http://www.lipton.com.tr/rainforest/caytarimi_projesi.asp, (Erişim Tarihi: 01.08.2012).

Marmara, Aylin (2006). “**Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu**”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Munier, N. (2005). “**Introduction to Sustainability: Road to a Better Future**”, Dordrecht: Springer.

Önce, Saime; Tokgöz, Nuray (2009). “**Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif**” Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt:11 Sayı:1.

Özen, Kadri (2006). “**Toplumsal ve Sürdürülebilir Kalkınma**”

<http://www.unglobalcompact.org> (24.08.2012).

Özkol, Erdal; Çelik, Muhsin; Gönen, Seçkin (2005). “**Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu**”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, No: 27, s.134-145.

Solomon, Robert (2001) “**İş Dünyasında, Politikada, İlişkilerde ve Yaşamda Güven Yaratmak**” (çev. Ahmet Kardam), Mess Yayınları, İstanbul.

Sözbilir, Halim (1981). “**İşletmelerde Sosyal Muhasebe Kuramı ve Türkiye’de Bir Anket Çalışması**”, Neriman ve İbrahim Küçük Kurt Sosyal Hizmetler Eğim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları No:1, Ankara.

Şen, Ahmet; Kaleli, Nilay (2003). “**Bilgi Toplumu İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk**”, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli.

Şimşek, Şerif; Akgemci Tahir; Çelik Adnan (2007). “**Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütsel Davranış**”, Adım Matbaacılık ve Ofset, Konya.

Türer, Neşat, Tolga (1994). “**İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları Açısından İşletme Çevre İlişkisi**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Unilever Türkiye, “**Çöp(m)adam Projesi**”, <http://www.copmadam.com/about-us/> (Erişim Tarihi: 01.08.2012).